Marius Telea, *Istoria și spiritualitatea Imperiului Bizantin*, vol. I, „Istoria Imperiului Bizantin" (Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2021), 884 p.

Călin Ioan DUȘE

Facultatea de Teologie Greco-Catolică
(Departamentul Oradea,
Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca)

Lucrarea domnului conf. univ. dr. Marius Telea, *Istoria și spiritualitatea Imperiului Bizantin I Istoria Imperiul Imperiului Bizantin*, tratează cele mai importante aspecte ale Imperiului Bizantin de la fondarea sa din anul 330 și până la căderea acestuia din 29 mai 1453. Această lucrare, deosebit de importantă pentru cunoașterea istoriei grandiosului Imperiu Bizantin este structurată pe optsprezece capitole, de la pagina 29 și până la pagina 724, iar fiecare capitol are o bogată bibliografie proprie, în limbi străine și în limba română. La

sfârșitul cărții, autorul prezintă șase anexe, care dau posibilitatea cititorului să surprindă în mod rapid cele mai importante evenimente din *Istoria Imperiului Bizantin.*

Această lucrare este deosebit de valoroasă, deoarece ea încununează munca de cercetare de zeci de ani din domeniul academic, dar și numeroasele studii de specialitate pe care domnul profesor Marius Telea le-a publicat pe parcursul anilor.

În introducere, autorul prezintă noțiunea, obiectul, importanța și actualitatea istoriei, culturii și spiritualității bizantine. Capitolul întâi, prezintă noțiunile de bază ale terminologiei bizantine, periodizarea istoriei, culturii și spiritualității bizantine, dar și etapele istoriei raporturilor româno-bizantine. Capitolul al doilea, vine în sprijinul celor care sunt pasionați de studiul bizantinologiei. În acest capitol este prezentat istoricul cercetărilor de bizantinologie, revistele și periodicele, în care au fost publicate cele mai valoroase și importante studii din acest domeniu. În capitolul trei, autorul prezintă contribuțiile românești în domeniul istoriei, culturii și spiritualității bizantine. De asemenea, tot în acest capitol sunt prezentate direcțiile și orientările cercetărilor de bizantinologie din România. Capitolul patru, prezintă cadrul istorico-geografic al Imperiului Bizantin.

Capitolul al cincilea este intitulat *Împăratul Constantin cel Mare-fondatorul Imperiului Bizantin*, în careautorul prezintă caracteristicile generale ale epocii, domnia lui Dioclețian, sistemul tetrarhic și reformele acestui împărat, după care continuă cu prezentarea în detaliu a domniei împăratului Constantin cel Mare, întemeirea Constantinopolului, reformele acestui împărat în administrație, armată, economie și finanțe, dar și în domeniul legislativ. De asemenea, tot în

acest capitol este descrisă în detaliu politica religioasă a împăratului Constantin cel Mare, precum și activitatea sa la Dunărea de Jos, după care continuă cu prezentarea urmașilor acestuia. Tot în acest capitolul este amintită încercarea nereușită a împăratului Iulian Apostatul de restaurare a păgânismului, după care continuă cu domnia împăraților Iovian, Valentinian I și Valens.

În capitolul al șaselea, sunt prezentate luptele hristologice și criza provocată de marile migrații barbare. Capitolul șapte, intitulat *Teodosie I-triumful creștinismului în Imperiu. Urmașii lui*, prezintă caracteristicile generale ale epocii, uzurpările din partea Occidentală a Imperiului, după care continuă cu descrierea în detaliu a domniei împăratului Teodosie I, împărțirea Imperiului și succesorii acestuia Arcadius și Honorius. Capitolul opt este consacrat împăratului Teodosie al II-lea, fiind prezentate caracteristicile generale ale epocii, politica externă și internă, dar și politica religioasă a respectivului împărat. În capitolul nouă, autorul prezintă Imperiul Bizantin de la mijlocul secolului al V-lea până la începutul secolului al VI-lea, împărații Marcian, Leon I, Zenon și Anastasius I, politica lor religioasă și importanța Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon din anul 451.

Capitolul al zecelea este consacrat domniei lui Iustinian. În acest capitol este prezentată ascensiunea dinastiei iustiniene, politica internă, externă și religioasă a împăratului Iustinian, dar și succesorii săi. În capitolul al unsprezecelea, autorul prezintă dinastia heraclidă, pericolul arab, problemele religioase provocate de Ektesis și Typos, precum și transformările prin care a trecut Imperiul Bizantin în secolul al VII-lea. Capitolul doisprezece este intitulat *Împărații isaurieni și amorieni și criza iconoclastă 717-867*, în care

autorul surprinde caracteristicile generale ale epocii, prezentând politica externă și internă a împăraților din aceste două dinastii, după care descrie cele două faze ale crizei iconoclaste din anii 728-780 și 802-843, care au zdruncinat Imperiul Bizantin. Tot în acest capitol este prezentată renașterea învățământului și a culturii, dar și problemele religioase care au frământat Biserica bizantină în a doua jumătate a secolului al IX-lea.

Apogeul Imperiului Bizantin ajunge în timpul dinastiei macedonene 867-1081, care este prezentată în capitolul al treisprezecelea. Astfel, autorul prezintă caracteristicile generale ale epocii, politica externă a împăraților macedoneni, misiunile creștine la popoarele slave în secolele IX-X, precum și activitatea misionară a Sfinților Chiril și Metodie. Tot în acest capitol este prezentată organizarea monahismului de la Muntele Athos. Din păcate, în timpul dinastiei macedonene, cu toate că Imperiul Bizantin a ajuns la apogeul său, în anul 1054 a avut loc cel mai dureros eveniment din istoria Bisericii creștine, Marea Schismă, care a rupt unitatea creștinismului. După moartea împăratului Vasile al II-lea, începând cu anul 1025, Imperiul Bizantin va trece printr-o perioadă de criză. În capitolul al paisprezecelea, autorul prezintă regimul aristocrației militare și dinastia comnenilor 1081-1185. Tot în acest capitol este prezentată situația social-economică a Imperiului Bizantin, dar și contextul politic extern. De asemenea, se amintește de politica religioasă a comnenilor, organizarea statală și fenomenul cruciat.

Capitolul al cinsprezecelea prezintă dinastia anghelilor 1185-1204, răscoala asăneștilor și crearea Imperiului vlaho-bulgar 1186-1396. Tot în acest capitol, autorul scrie despre

cruciada a IV-a din anii 1202-1204, deturnarea ei și împărțirea Imperiului Bizantin, prin crearea statelor latine, a formațiunilor grecești de la Niceea, Trapezunt și Epir. Capitolul continuă cu descrierea dinastiei lascarizilor 1205-1258, situația Bisericii bizantine în timpul Imperiului latin de Constantinopol (1204-1261), precum și recucerirea Constantinopolului de către greci în anul 1261.

În capitolul al șaisprezecelea este prezentat Imperiul Bizantin din a doua jumătate a secolului al XIII-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea, perioadă în care acesta a fost condus de către dinastia paleologilor 1258-1453. Autorul prezintă situația internă și externă a Imperiului, Conciliul de la Lyon din anul 1274 și încercarea eșuată a acestuia de a reface unitatea creștină. Tot în acest capitol este prezentată perioada războaielor civile din cadrul Imperiului Bizantin, dar și triumful isihasmului. Capitolul al șaptesprezecelea descrie Bizanțul și statele balcanice în fața ofensivei otomane dintre anii 1355-1402. Ultimul capitol este dedicat prăbușirii grandiosului Imperiu Bizantin. Autorul prezintă în acest capitol criza otomană și prelungirea agoniei Bizanțului dintre anii 1402-1421, după care continuă cu Sinodul unionist de la Ferarra-Florența (1438-1439). De asemenea, capitolul continuă cu descrierea ultimelor momente de rezistență ale bizantinilor în fața turcilor otomani, dar și cu ultimul deceniu de existență a Bisericii bizantine înainte de căderea Imperiului. Din păcate existența acestui grandios Imperiu Bizantin a fost curmată în ziua de 29 mai 1453, când Constantinopolul a căzut în mâinile lui Mahomed al II-lea. Capitolul al optsprezecelea se încheie cu descrierea mitului celei de a treia Rome.

Cele șapte anexe sunt deosebit de consistente și ele au menirea de a facilita cititorului accesul la cele mai importante evenimente din cadrul istoriei Imperiului Bizantin.

Cu o bibliografie foarte bogată, lucrarea de față este și un veritabil instrument de cercetare pentru cei care doresc să aprofundeze unul din subiectele majore pe care autorul le-a propus pentru analiză și discuție, cel al grandiosului și fascinatului Imperiu Bizantin. Studiul izvoarelor bibliografice în scopul refacerii cât mai bine a imaginii Imperiului Bizantin cu toate instituțiile sale, aduc literaturii de specialitate o nouă și importantă contribuție, deschizând calea spre aprofundarea cercetărilor în direcțiile deschise de către profesorul Marius Telea. Toate acestea dovedesc, în privința autorului, o capacitate mare de efort, iar acribia cu care se apleacă asupra observării nuanțelor și detaliilor reflectate de izvoarele avute la dispoziție, confirmă importanța, dar și necesitatea apariției acestei lucrări.

Prin respectiva lucrare științifică, domnul conf. univ. dr. Marius Telea aduce o contribuție semnificativă la studiile de bizantinologie din România, înscriindu-se în galeria celor mai importanți bizantinologi români. Ținând cont de contribuțiile aduse domeniului cercetării, de firul logic și analitic al abordării, recomand călduros cartea *Istoria și spiritualitatea Imperiului Bizantin I Istoria Imperiul Imperiului Bizantin,* pentru a fi lecturată.